

М.А. Моїсєєва,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет)

ГРА НА МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ ЯК ЧИННИК ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

У статті проаналізовано наукові дослідження, організаційні форми та практичний досвід естетичного виховання дітей у процесі навчання гри на музичних інструментах.

Вже традиційним є визнання науковцями та практиками ефективності навчання музики у розвитку особистісних якостей дітей та підлітків. Так, провідні діячі в галузі музичної педагогіки та психології наголошують, що заняття музикою сприяють розвитку навичок абстрактного мислення, мовлення, письма, а також розвивають самодисципліну та відповідальність учнів, їхню здатність до взаємодії з друзями й учителями, що значно оптимізує процеси соціалізації [2, 5]. У системі естетичного виховання дітей та підлітків гра на музичних інструментах посідає одне з провідних місць. Аналіз сучасних досліджень вітчизняних вчених [1, 4, 6, 7, 8, 9, 10] переконує у актуальності та доцільності використання можливостей гри на музичних інструментах у естетичному вихованні дітей та підлітків. Так, Т. Браніцька [1] вивчає шляхи формування інтересу молодших школярів до народно-інструментального музикування. Виконавство на народних інструментах вона розглядає як важливий чинник розвитку творчих здібностей та музичних смаків дітей, а також основу для становлення їхньої національної самосвідомості.

Обґрунтування педагогічних засад естетичного виховання учнів дитячих музичних шкіл здійснено у дослідженні Т. Турчин [8], яка розробила методику естетичного виховання учнів ДМШ на уроках з музичного інструменту. Цілком

переконливим видається авторський підхід до навчання гри на інструменті саме як до засобу духовного розвитку особистості – адже трапляється, що викладачі музичних шкіл ставлять віртуозно-технічний розвиток учнів найголовнішим завданням своєї роботи, ігноруючи першочерговість особистісного розвитку дитини через музичне мистецтво.

Як відомо, ансамблеве музикування є не лише одним із кращих способів виховання музиканта, але й дієвим засобом особистісного розвитку людини. Адже в процесі спільного музикування партнери будують ефективну взаємодію, що спрямована на доцільне відтворення авторського задуму та координацію виконавських дій. Спільна музично-виконавська діяльність сприяє розвитку в її учасників почуття ансамблю та формування в них комплексу специфічних навичок ансамблевого музикування [3, с. 52, 63].

З огляду на це, цілком закономірним є й інтерес науковців до проблеми фахової підготовки студентів мистецьких навчальних закладів до практичної діяльності керівника дитячого творчого колективу. Так, дослідження Я. Сверлюка [7] висвітлює специфіку підготовки майбутніх керівників дитячих духових оркестрів. Л. Паньків [4] розробляє питання професійної підготовки майбутніх керівників учнівських музичних колективів. Дослідниця обґрунтовує зміст і структуру готовності вчителя до керівництва дитячими творчими колективами та пропонує систему формування спеціальних умінь вчителя-керівника. Ю. Шевченко [10] дослідив організаційні засади художньо-творчої діяльності дитячого музично-інструментального колективу в площині професійної підготовки вчителів музики. М. Филипчук [9] визначив зміст та структуру готовності майбутніх учителів музики до керівництва дитячими естрадними колективами та розробив спеціальну методику фахової підготовки студентів до проведення такої діяльності у позашкільних закладах освіти. Визначенню педагогічних засад підготовки вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами присвячено дослідження Т. Пляченко [6].

Авторкою розроблено організаційно-методичну систему формування оркестрово-методичної компетентності майбутнього педагога-музиканта.

В Україні традиційно склалися декілька організаційних форм навчання гри на музичних інструментах, які існують в системі загальної шкільної освіти й у закладах додаткової освіти та спеціалізованого естетичного виховання.

Так, на уроці музики в загальноосвітній школі гра на музичних інструментах запроваджується поряд з іншими провідними видами навчальної діяльності – музичним сприйманням, вокально-хоровою роботою, музичною грамотою, музично-дидактичними іграми, музично-ритмічними рухами. Проте вибір інструментів для застосування на уроках зумовлений переважно колективними формами навчання та вимогою швидкого опанування прийомів гри на інструментах: це, головним чином, ударні інструменти з невизначеною висотою та обмежений набір інструментів (ударних і духових) з визначеною висотою.

Відомо, що навчання дітей гри на музичних інструментах у закладах додаткової освіти надає набагато ширші можливості для впровадження значною мірою індивідуалізованого естетичного виховання. Зокрема, музичні школи та школи мистецтв розробляють різноманітні напрямки музичного розвитку дітей – як у площині початкової спеціалізованої підготовки для отримання в майбутньому фахової музичної освіти, так і в загальному естетичному плані. Слід відзначити, що обидві сторони діяльності навчальних закладів цього типу покликані розвивати вишукані естетичні смаки та уподобання учнів, формувати їхні інтереси та оцінне ставлення до різноманітних мистецьких явищ та продуктів.

Ще однією дієвою організаційною формою навчання гри на музичних інструментах є музичні гуртки в загальноосвітніх школах, центрах дитячої творчості та підліткових клубах за місцем проживання. Дитячі музичні колективи, що працюють в таких закладах, успішно вирішують не лише задачі естетичного виховання дітей та підлітків, а й забезпечують важливу соціальну функцію – наповнення вільного часу дитини змістом, творчістю, спілкуванням.

Розглянемо організаційно-методичні особливості роботи Зразкового ансамблю сопілкарів «Водограй», який здійснює музично-виховну роботу на базі гуртка гри на сопілці у підлітковому клубі «Дружба» Житомирського міського культурно-спортивного центру (МКСЦ). Гурток працює в клубі з 2002 року, до нього приймають усіх бажаючих дітей. Зараз у гуртку займаються 11 учасників (хлопчиків та дівчаток) різного віку; це учні 3-х – 8-х класів загальноосвітніх шкіл міста Житомира. Робота гуртка має на меті розвиток музичних смаків та творчих здібностей дітей через осягнення та збереження національного музичного фольклору та світової музичної спадщини. Веде заняття гуртка та здійснює художнє керівництво ансамблем сопілкарів «Водограй» керівник-методист Олександр Йосипович Шоромко – професійний виконавець на гобої, який має багаторічний досвід гри в духовому оркестрі. Олександр Йосипович творчо розвиває вітчизняні традиції інструментального музикування та з успіхом застосовує найкращі здобутки світової музичної педагогіки. Він проводить постійну роботу з пошуку нового репертуару та його аранжування для ансамблю, є автором методичного видання «Академія сопілки» (2010).

Основними формами проведення занять є ансамблева гра (зведені репетиції, дуети, тріо) та індивідуальні заняття. Діти опановують гру на сопілках різного діапазону (сопілка-прима *in C*, сопілка-альт *in G*, сопілка-тенор *in F*) та окаринах (прима, тенор, бас). Учні першого року навчання відвідують індивідуальні заняття по 45 хвилин двічі на тиждень, де вивчають техніку гри на інструменті та отримують початкові знання з музичної грамоти. Учні другого року навчання також мають два індивідуальних уроки на тиждень та ще одне спільне заняття, де грають у невеличких ансамблях (дуетах та тріо). Учні третього року навчання також мають два індивідуальні уроки на тиждень, де вони розучують ансамблеві партії, та один раз на тиждень беруть участь у зведеній репетиції ансамблю «Водограй». Учні четвертого (п'ятого, шостого) року навчання займаються двічі на тиждень на зведених репетиціях ансамблю «Водограй». Розучування

ансамблевих партій здійснюється учнями цієї групи під час їхніх самостійних занять.

Слід відзначити, що на відміну від музичних шкіл, які є початковими спеціалізованими навчальними закладами естетичного виховання, в гуртку не передбачено фінансування занять з сольфеджіо та музичної літератури. Це вимагає від керівника значної інтенсивності роботи, – адже навчання гри на сопілці (та й на будь-якому іншому інструменті) не може відбуватися без надання учням необхідного мінімуму базових музично-теоретичних знань. Тому на індивідуальних та групових заняттях керівник не лише розучує з учнями музичний репертуар, а й намагається дати їм максимум інформації з теорії музики та музичної літератури.

У репертуарі ансамблю сопілкарів «Водограй» сьогодні налічується більше 40 музичних творів, серед яких представлено кращі зразки народної музики та авторські твори українських і зарубіжних композиторів. Ансамбль є лауреатом та переможцем міських («Зоряні надії», «Зіронька ясна на небі сіяє»), обласних («Льоноцвіт – 2006», «Козацькому роду нема переводу») та Всеукраїнських («Поліські джерела», «Купальські роси») фестивалів і конкурсів дитячої та народної творчості, має численні грамоти та подяки. У 2009 році рішенням колегії Управління культури і туризму Житомирської облдержадміністрації ансамблю сопілкарів «Водограй» присвоєно звання «Зразковий аматорський колектив».

Велика інтенсивність концертних виступів ансамблю, щільний графік репетицій потребують чіткого адміністрування, яке професійно здійснює педагог-організатор клубу «Дружба» Лідія Дмитрівна Шоромко. Вона проводить організаційну та виховну роботу з дітьми, підтримує постійний зв'язок із батьками та співпрацює зі школами, де навчаються вихованці клубу. У клубі склалися гарні традиції взаємодії з Житомирським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, із Житомирською міською радою та Житомирською ОДА.

На базі гуртка та ансамблю сопілкарів проводиться постійний семінар для студентів кафедри музики і хореографії з методиками викладання ННІ педагогіки ЖДУ ім. І. Франка «Організація позашкільної музично-виховної роботи», який включено до структури навчальної дисципліни «Методика музичного виховання». Ознайомлення майбутніх вчителів музики з організаційно-методичними засадами роботи цього дитячого творчого колективу вважаємо однією з важливих сторін їхньої професійної підготовки. Аналіз практичного досвіду роботи гуртка гри на сопілці та Зразкового ансамблю сопілкарів «Водограй» підліткового клубу «Дружба» Житомирського МКСЦ переконує в ефективності та дієвості цієї форми естетичного виховання дітей.

1. *Браніцька Т.Р.* Методичні засади формування інтересу до народно-інструментального виконавства молодших школярів у позаурочний час: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 / Т.Р. Браніцька; Київськ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2005. – 18 с.
2. *Кирнарская Д.К.* Десять причин отдать ребёнка в музыкальную школу // «Музыкальная психология и психотерапия» № 6 / 2009 [Електронний ресурс: http://www.health-music-psy.ru/index.php?page=musykalnaya_psychologiya&issue=06-2009&part=1_kirnarskaya]
3. *Моїсєєва М.А.* Теоретико-методичні основи навчання ансамблевої гри: Навчально-методичний посібник. – Житомир: Волинь, 2002. – 208 с.
4. *Паньків Л.І.* Теорія та методика підготовки майбутнього вчителя до керівництва учнівськими музичними колективами: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 / Л.І. Паньків; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2005. – 20 с.
5. *Петрушин В.* Что надо говорить учителям музыки своим депутатам, мэрам и губернаторам, чтобы они стали их уважать и платить деньги за их работу // «Музыкальная психология и психотерапия» № 2 / 2008 [Електронний ресурс: http://www.health-music-psy.ru/index.php?page=musykalnaya_psychologiya&issue=02-2008&part=2_petrushin_whattosay]
6. *Пляченко Т.М.* Педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.04 / Т.М. Пляченко; Ін-т вищ. освіти НАПН України. — К., 2011. — 36 с.
7. *Сверлюк Я.В.* Формування готовності студентів вузів культури до роботи з дитячим духовим оркестром: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 / Я.В. Сверлюк; Київськ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 1999. – 20 с.
8. *Турчин Т.М.* Педагогічні засади естетичного виховання учнів дитячих музичних шкіл: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.07 / Т.М. Турчин; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. — Луганськ, 2006. — 20 с.

9. *Филипчук М.С.* Методика підготовки майбутніх учителів музики до керівництва естрадними колективами у позашкільній роботі: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 / М.С. Филипчук; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2010. – 20 с.
10. *Шевченко Ю.А.* Підготовка майбутніх учителів музики до організації художньо-творчої діяльності дитячих музично-інструментальних колективів: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 / Ю.А. Шевченко; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. — Черкаси, 2010. — 20 с.
11. *Шоромко Л.Д.* Молодь і дозвілля: Досвід, методика і практика роботи з підлітками за місцем проживання: Методичний збірник. – Житомир: «Волинь», 2003. – 124 с.

***М.А. Моисеева. Игра на музыкальных инструментах как фактор
эстетического воспитания детей***

*В статье проанализированы научные исследования, организационные формы и
практический опыт эстетического воспитания детей в процессе обучения игре
на музыкальных инструментах*

***M. Moiseyeva. Playing a musical instrument as a factor of
aesthetic education of children***

*The paper analyzes the research, organizational forms and the practical experience of
the aesthetic education of children in the process of learning to play a musical
instrument*